

Leonardas Boreika Chodzka (lenk. *Leonard Boreiko Chodęko*, 1800–1871), Adolfas Rouarque (pranc. *Adolphe Rouarque*, 1810–po 1870). „Mykolas Kleopas Oginski dvaro sodyba Zalesje“. 1822 m. Vilniaus universiteto bibliotekos Grafikos kabinetas, ChoL IA-4

ZALESĖJE

Sugrąpęs iš emigracijos Mykolas Kleopas, tarpininkaujant Adomui Ęartoriskiui⁹⁸, Sankt Peterburge susitikio su Aleksandru I, kitais aukštais valdþios pareigūnais ir pasiekę, kad jis būtų paskirtas Zalesės dvaro, kuris buvo netoli Smurgainių (dab. Aðmenos apskr.), valdytoju ir neágalaus savo dëdės Pranciðkaus Ksavero Oginskio (1742–1814) globëju. Jo þinion perëjo ir buvæs senelio, LDK karinio ir politinio veikëjo Tado Pranciðkaus Oginskio (1712–1783), dvaras Rietave. 1804 m. Aleksandro I ásakymu M. K. Oginskiui buvo grąþintos prieš keletà metø mirusio jo tolimo giminaiëio Mykolo Kazimiero Oginskio valdos, paþadëta iš valstybės išdo apmokëti áskolinimus kreditoriams.

Pirmaisiais metais po sugrąþimo iš emigracijos Mykolas Kleopas daug vąþinëdavo, nemaþai laiko praleisdavo Vilniuje, kur jo þinion perëjo anksëiau jo tëvui Andriui Oginskiui (1740–1787) priklausæ Oginskiø rûmai. Nuvykdamo ir á Rietavo dvarà. Eidamas tarnybines pareigas lankydavosi Sankt Peterburge.

Ivas Zaluskis knygoje „Oginskiø genas“⁹⁹ raðo, kad nors sugrąpæs iš emigracijos Mykolas Kleopas ir buvo apsisprendæs pasitraukti iš politikos ir vieðojo gyveni-

mo, jis, Rusijos carui Aleksandru I pritarus, ásijungë á 1802–1804 m. vykdytos ðvietimo reformos veiklas, kurioms vadovavo Vilniaus ðvietimo apygardos kuratoriumi paskirtas A. J. Ęartoriskis. Mykolas Kleopas jà aktyviai rëmë savo patarimais ir praktiniais veiksmais, ëmësi konkreëiø priemoniø, kad pagerëtø Vilniaus universiteto ir Lietuvos mokyklø ugdymo kokybë bei materialinë bazë. Tuo laikotarpiu A. J. Ęartoriskiui daug padëjo ir Mikalojus Novosilcevas (1761–1836), Pavelas Stroganovas (1774–1811), buvæs Rusijos ambasadorius Turkijoje Viktoras Koëubëjus bei keletas kitø LDK politikø.

M. K. Oginskiui buvo pavesta rûpintis lietuviø, baltarusiø ir ukrainieëiø ugdymo sistemos tobulinimu. 1803 m. Vilniaus vyriausioji mokykla buvo reorganizuota ir tapo Vilniaus imperatoriðkuoju universitetu. Mykolas Kleopas, tapæs ðio universiteto garbës nariu¹⁰⁰, dalyvaudavo Universiteto komitetø darbe. Jis padovanojo Universitetui nemaþai anuo metu modernios árangos – tada dar labai brangiai kainavusius du mikroskopus, teleskopà, kitø mokymui skirtø priemoniø, pasirûpino, kad būtų amnestuotas Vilniaus universiteto profesorius Janas Sniadeckis¹⁰¹.

⁹⁸ Adomas Jurgis Ęartoriskis (lenk. *Adam Jerzy Czartoryski*) – valstybės, politikos, kultūros veikëjas, poetas, Adomo Kazimiero Ęartoriskio ir Izabelės Flemingaitės Ęartoriskienės sūnus. Gimë 1770 m. sausio 14 d. Varðuvoje, mirë 1861 m. liepos 15 d. Paryþiuje. 1788 m. buvo Podolės seimelio marðalka, 1792 m. dalyvavo kovose su Rusija, 1795 m. tëvø išsiøstas á Rusijà, gyveno caro rûmuose Sankt Peterburge ir Carskoje Selo, buvo didþiojo kunigaikðëio Aleksandro kamerjunkeris. Kai Aleksandas tapo caru Aleksandru I, buvo vienas artimiausiø jo patikëtinø. 1802 m. tapo Rusijos uþsienio reikalø ministro pavaduotoju, 1804–1806 m. ëjo uþsienio reikalø ministro pareigas, nuo 1802 m. dirbo Rusijos ðvietimo ministerijos Vyriausiojoje mokyklø valdyboje, 1803 m. buvo paskirtas ir iki 1824 m. (Vilniaus Filomatø bylos) ëjo Vilniaus universiteto ir Vilniaus ðvietimo apygardos kuratoriaus pareigas. 1831 m. vykstant sukilimui, Varðuvoje iðrinktas Laikinosios vyriausybės pirmininku. Sukilimà nuslopinus, pasitraukë á uþsienà, gyveno Paryþiuje, Londone, 30 metø vadovavo lenkø emigrantø grupei. Buvo kelis mokslinis, pedagoginis, literatûrinis, labdaros organizacijø steigëjas.

⁹⁹ Iwo Zaluski, *The Oginski Gene: The History of a Musical Dynasty*, London: Zaluski Researches, 2006. Á lietuviø kalbà išversta (vertë Sandra Rupeikienë) ir lietuviø kalba išleista 2007 m. (Ivo Zaluskis, *Oginskiø genas*, Klaipëda: S. Jokuþio leidykla-spaustuvë, 2007). Citata iš p. 82.

¹⁰⁰ Raþytiniuose ðaltiniuose faktà, kad M. K. Oginskis buvo Vilniaus universiteto garbës narys, pirmasis 1965 m. Maskvoje išleistoje savo knygoje apie Mykolà Kleopà Oginskà (1765–1833) nurodë Igoris Belza (1904–1994) savo knygoje: Ðà I. Belzos teiginà paliudijjanëiø dokumentø Lietuvos istorikams iki ðiol nėra pavykæ rasti, taëiau tikëtina, jog I. Belza juos galëjo turëti, nes, prieš raþydamas knygà apie M. K. Oginskà, jis buvo susipaþinæs su Rusijos valstybiniame senøjø aktø archyve (Maskva) saugomu Mykolo Kleopo Oginskio archyvu.

¹⁰¹ Jonas Sniadeckis (lenk. *Jan Chrzczciel Wladyslaw Uniadecki*) – LDK astronomas, matematikas, filosofas, pedagogas, Sankt Peterburgo mokslø akademijos narys korespondentas, Krokuvos universiteto profesorius (1781–1803), Vilniaus universiteto profesorius (1806–1825), rektorius (1807–1815). Gimë 1756 m. rugpjûëio 28 d. Þnine (Kujavijos Pamario vaivadija Lenkijoje). 1755 m. baigë Krokuvos universitetà, 1778–1781 m. tobulinosi Getingene, Leidene, Paryþiuje, Utrechte. Mirë 1830 m. lapkriëio 21 d. Jaðiunuose.

M. K. Oginskis švietimo srityje svarbø pëdsakà pali-ko ir Baltarusijoje – jis savo lëðomis pastatë Maladeëinos pavieto mokyklà ir jai perdavë dalà savo sukauptos bibliotekos. Tuo laikotarpiu Vilniuje Mykolas Kleopas daug bendraudavo su dar nuo vaikystës papàstamu kompozitoriumi Johanu Davidu Holandu¹⁰², kuris nuo 1802 m. iki savo mirties (1827 m.) dirbo muzikos teorijos ir choro vadybos dëstytoju, gyveno Jurgio Radvilos rûmuose Vilniuje. Mykolas Kleopas tikrindavo Holando dukters Joanos, kuri Verkiuose dirbo muzikos mokytoja, sukurtas miniatiûras pianinui. Tuo laikotarpiu jis daug laiko skirdavo darbui Vilniaus universitete. Dirbo ir Sankt Peterburge, konsultuodavo pirmàjà savo muzikos mokytojà Juzefà Kozlovskà, kuris 1801 m. buvo paskirtas Sankt Peterburgo imperatoriðkojo teatro direktoriumi.

Maloniausia gyvenimo, poilsio ir kûrybos vieta Mykolui Kleopui buvo Zalesë. Èia jis daþnai grodavo pianinu ir smuiku, ëia gimë nemaþai jo muzikiniø kûriniø, ëia jis pradëjo raðyti atsiminimus. Pirmieji metai Zalesėje Mykolui Kleopui ir Marijai de Neri buvo patys laimingiausi. Ðiame dvare gimë ir jø dukra Amelija.

XIX a. pirmàjà ir antràjà deðimtmetà Mykolas Kleopas Zalesėje upsiëmë dideliais sodybos rekonstravimo ir renovavimo darbais. Zalesës rûmus ir dvaro sodybà per penkiolika metø pagal savo skonà ið pagrindø atnaujino. Jam talkino, naujø rûmø projektà parengë Vilniaus universiteto architektûros profesorius Mykolas Ðulcas¹⁰³. Statybos darbus priþiûrëjo oficialus Lietuvos Vyriausybės architektas Ðozefas Pusjë¹⁰⁴.

Naujieji dvaro rûmai buvo keturkampio formos. Jø kampuose à virðø kilo po bokõtà. Pastatas turëjo dorëninà frontonà ir du savarankiðkus sparnus. Rûmus supo didelis parkas. Èia nuo seno buvo keletas pavësinio¹⁰⁵ ir vasarnamiø. Dvaro sodybai priklausë ir ferma, eþeras, per kurà à miðkingà Gulbiø salà vedë siauras pylimas.

Zalesæ valdant Mykolui Kleopui, dvaro sodyboje iðkilo ir dar keletas kitø naujø pastatø. Konsultuojantis su Vilniaus universiteto profesoriumi Stanislovu Bonifacu Jundzilu¹⁰⁶ ir botaniku Juozapu Strumila¹⁰⁷, prie rûmø buvo suformuotas angliðko stiliaus parkas, àkurtos oranþerijos.

Mykolo Kleopo gaunamos pajamos tuo laikotarpiu jau buvo pakankamos, kad jis galëtø upsiimti ne tik Zalesës, bet ir Vilniuje jam priklausiusiø rûmø renovavimo ir rûmø komplekso naujø pastatø statybos reikalais.

Ðiuo periodu jis ásijungë à keliø Vilniuje veikusiø organizacijø veiklã, paraðë operà „Zelisa ir Valkûras, arba Bonapartas Kaire“. Tuo laikotarpiu Mykolas Kleopas Zalesėje sukûrë ir dalà savo romansø bei polonezø. Einant metams, prie muzikuojanëio Mykolo Kleopo Zalesėje vis daþniau prisijungdavo dukros Amelija ir Ema bei ëia pavieðëti atvykæ giminës ir biëiuliai.

Daugelà metø raðytø dienoraðëiø áraðus Mykolas Kleopas pradëjo sisteminti 1804 m. taip pat Zalesėje. Juose sukaupta informacija vëliau buvo panaudota raðant „Atsiminimus“.

1807–1810 m. M. K. Oginskis keletà mëniesiø su vaikais ir þmona Marija gyveno Paryþiuje, kuriame jie turëjo rezidencijà (Miromesnil g. 11). Tais mëniesiais Oginskiø namai buvo atviri visiems Paryþiaus meno meistrams ir inteligentams, o Marija buvo tobula muzikiniø vakarëliø sveièiø priëmëja. Savo atsiminimuose Henrieta Bledovska, kuri buvo nuolatinë ðiø vakarëliø dalyvë, raðo:

„Jø namuose muzikiniai vakarai buvo nuostabûs, pati buvo italë, talentø gerbëja ir meno meistrø numylëtinë. Daugybë jø lankësi pas Oginskius. Pastebëjau Paerà¹⁰⁸, ápymio operø, tokiø kaip „Camilla“ (*Kamila*), „Orphee et Euridice“ (*Orfëjas ir Euridikë*), kûrëjà, kuris taip pat nuostabiai dainavo arijas. [...] Grafas Oginskis pats buvo kvarteto narys. [...] Oginskiø penkiametë dukra¹⁰⁹

¹⁰² Johanas Davidas Holandas (vok. *Johann David Holland*, 1746–1827).

¹⁰³ Mykolas Angelas Ðulcas – architektas (vëlyvojo klasicizmo atstovas), pedagogas, politikas. Gimë 1769 m. Kurðe (Latvija), mirë 1812 m. birþelio 20 d. Vilniuje. 1788 m. baigë Vilniaus universitetà, jame ágijo filosofijos daktaro laipsnà. Vëliau dirbo mokytoju Kretingos, Vilniaus, Naugarduko mokyklose. Dalyvavo 1794 m. sukilime. 1797–1798 m. buvo Vilniaus universiteto Architektûros katedros adjunktas, nuo 1798 m. – ðios katedros vedëjas. Tarp svarbiausiø jo sukurtø darbø yra ir Zalesës dvaro sodybos ansamblio (tuometinis sodybos savininkas – Mykolas Kleopas Oginskis) projektas.

¹⁰⁴ Ðozefas Pusjë (pranc. *Joseph Poussier*, 1781–1821) – prancûzø architektas.

¹⁰⁵ Keletas pavësinio yra iðlikæ iki ðiol.

¹⁰⁶ Stanislovas Bonifacas Jundzilas – Lietuvos mokslininkas, filosofas, botanikas, geologas, publicistas, kunigas (1784), Vilniaus universiteto profesorius (nuo 1802 m.). Gimë 1761 m. geguþës 6 d. Jasionyse (dab. Baltarusija, Gardino sr., Varenavo r.). Tyrë Vilniaus, Ðeûtino, Lydos, Gardino florà. Reorganizavo, iðplëtë Vilniaus universiteto botanikos sodà. Mirë 1847 m. balandþio 27 d. Vilniuje, palaidotas Vilniaus Bernardinø kapinëse.

¹⁰⁷ Juozapas Strumila (lenk. *Józef Strumilla*) – Lietuvos teorinës sodininkystës pradininkas, gëlininkas, bitininkas. Gimë 1774 m. Kurkliðkëse. Jis prie Vilniaus, upë Rûdninkø vartø, buvo áveisæs didelà moksliai tvarkomà sodà, 1820 m. lenkø kalba iðleido knygà „Ðiaurës sodai“. Po 1831 m. sukilimo buvo iðtremtas. Sugrãþæs ið tremties à Lietuvà, toliau upsiëmë mokslinë tiriamàjà veiklã. Mirë 1847 m. liepos 18 d. Vilniuje.

¹⁰⁸ Ferdinandas Paeris (it. *Ferdinando Paer*) – italø kompozitorius, pymaniausias *opera semiseria* kûrëjas. Gimë 1771 m. birþelio 1 d. Parmoje (Italija), mirë 1839 m. geguþës 3 d. Paryþiuje.

¹⁰⁹ Amelija Oginskytë.

linksmino mus iki pusės devynių savo pavesiu ir suprati-
mu. Amelka tobulai kalbėjo keturiomis kalbomis, reėi-
tatyvus atliko iđ ūirdies ir tiksliai, o galopā đoko grakđ-
ėiai – tai buvo pavyzdys moterims ir mamoms.“¹¹⁰

Laikui einant Zalesė pradėjo garsėti kaip kultūros
pidinys, itin traukęs Oginskių biėiulius 1815–
1821 m., kai ėia muzikiniai vakarai būdavo nuolat ren-
giami. Tuometinā Zalesės gyvenimā yra vaizdėiai ap-
radęs grafas Konstantinas Tiđkeviėius¹¹¹ savo knygoje
„Vilija ir jos krantai“ (*Willia i jej brzegi*)¹¹². Ėia rađo-
ma, kad Zalesė buvo tapusi pidiniu, kur vykdavo dis-
kusijos, būdavo apsikeiėiama naujausiomis ėiniomis.
Visi Lenkijos bei Lietuvos ėmonės, ūpimantys aukđtā
padėtā visuomenėje, turintys viltā dėl savo đalies atei-
ties, atvykdavo ā Zalesę pasidalinti savo āpvalgomis. Jie
susiburdavo apie grafā, kuris juos priimdavo kartais net
kelioms savaitėms. Zalesėje, pasak K. Tiđkeviėiaus, My-
kolas Kleopas daugiausia savo laiko skirdavo ūkio
reikalams, ūvietimui ir pramogoms. Jis labai mėgo mu-
zikā ir pats meniđkai atlikdavo kūrinius bei pats juos
kurdavo. Kiekviena diena būdavo padalinta ā dvi dalis.
Rytai jis diskutuodavo su atvykusiais ūviesuoliais āvai-
riomis temomis, skaitydavo korespondencijā ir diktuo-
davo savo dienorađtā. Pirmā valandā visi susirinkdavo
valgyti prieđpieiė. Vėliau ā dvarā atvaėiuodavo daugy-
bė karietų, atvykdavo sveiėiai ant pabalnotų arklių, ir
visa kompanija, vyrai ir moterys, pradėdavo aktyviai
poilsiauti. Tai tėsdavosi keletā valandų. Grāė ā rūmus
sveiėiai dāpniausiai klausydavosi muzikos. Naujas kom-
pozicijas atlikdavo kvartetas, kuris Zalesės dvare visada
koncertuodavo nustatytu laiku. Pats grafas grodavo
smuiku. Kūrinius jis atlikdavo nepriekaiđtingai, nors
tam iđ anksto ir nesiruođdavo. Pymus ispanų smuiki-
ninkas Eskudero¹¹³, apie kurio meistriđkumā anuo me-
tu gerai ėinota Vilniuje, kuriame jis ne kartā koncerta-
vo, ir kuris gaudavo grafo paskirtā pensijā, griėpdavo
antruju smuiku. Violonėele grodavo senasis Mykolo
Kleopo mokytojas J. Kozlovskis. Jā ėia atvykstantys

sveiėiai ėinojo ir kaip Rusijos caro Aleksandro I seserų
mokytoją. Jis, atlikęs savo misijā ir apdovanotas rūmų
ministro titulu, pasipuodęs kryėiais ir gaudamas ūptar-
nautā pensijā, sulaukęs senatvės, atvyko gyventi pas
Mykolā Kleopā ā Zalesę. Knygoje K. Tiđkeviėius taip
pat ūpsimena, kad jaunųjų grafiėių Amelijos, Emos ir
Idos naujasis mokytojas italas Palianis¹¹⁴ kartais prie
pianino dainuodavo italiđkas arijas ir operinius reėita-
tyvus. Sveiėiai Zalesėje jausdavosi kaip namuose, jie ne-
turėdavo jokio pareiėg. Vieni grodavo muzikā, kiti klau-
sydavo jos. Tie, kurie domėjosi politika ir paskuti-
niaisiais āvykiais, skaitydavo āvairius ėurnalus, o tie, ku-
rie norėdavo valandėlę kitā nieko neveikti, vaikđėioda-
vo po parkā arba ilsėdavosi jiems skirtuose kambariuose.

Norėdamas sutvarkyti savo archyvā, parengti „Atsi-
minimus“, natų sasiuvinius bei kitus savo rankrađėius,
Mykolas Kleopas 1819 m. pakvietė jaunā Vilniaus uni-
versiteto auklėtinā Leonardā Chodzka dirbti jo asme-
niniu sekretoriumi. Ėia 1822 m. apsilankė ir Vilniaus
universitete tuo metu studijavęs Leonardo giminaitis
Aleksandras Chodzka, kuriam dvaro sodyba ir gyven-
mas joje padarė tokā āspūdā, kad jis Zalesę pavadino
„Điaurės Atėnais“ ir sukūrė poemā „Zalesė“.

Mykolui Kleopui iđvykus gyventi ā Italijā, Zalesėje
kartu su vaikais liko gyventi jo ėmona Marija de Neri.
Ėia ir tuo laikotarpiu apsilankydavo nemāpai sveiėių,
muzikuodavo dukros, taėiau tos muzikinės auros, kuri
ėia tvyrojo rūmuose gyvenant Mykolui Kleopui, jau
nebebuvo. Marijai de Neri-Oginskienei pasiligojus ir
iđvykus gyventi ā ūpsienā, Zalesės kaip svarbiausios savo
rezidencijos nepasirinko nė vienas iđ vaikų. Likusi be
tikrųjų ėeimininkų, sodyba pamāpu pradėjo nykti. Jos
renovavimo darbais iđ pagrindų ūsiimta tik rengiantis
M. K. Oginskio 250-osioms gimimo metinėms. 2014
m. buvo baigti restauruoti centriniai rūmai. Đalia jų
stovi jau sutvarkyta nedidelė bāpnytėlė, paminklinis
akmuo, skirtas điā sodybā ilgā laikā puoselėjusios
Oginskių giminės atminimui.

¹¹⁰ Zaluskis I., p. 93–96.

¹¹¹ Konstantinas Benediktas Stanislovas Tiđkeviėius (lenk. *Konstanty Benedikt Stanislaw Tyszkiewicz*, 1806–1868) – grafas, Lietuvos didikas, ekonomistas, istorikas, kolekcininkas, archeologas, Lietuvos archeologijos pradininkas, Vilniaus laikinosios archeologinės komisijos ir Vilniaus senienų muziejaus steigėjas. Gimė 1806 m. birėelio 17 d. Lahoiske (Baltarusija), mirė 1868 m. Minske (Baltarusija).

¹¹² Pateikiama teksto, iđspausdinto knygoje Tiđkeviėius K., *Vilija ir jos krantai*, [vertė Vytautas Būda], Vilnius: Mintis, 1992, p. 100–103, santrauka.

¹¹³ Ispanas Eskudera (isp. *Escudero*). M. K. Oginskis „Laiđkuose apie muzikā“ rađo: „Gerai paėinojau vienā jo (prancūzų smuikininko, kompozitoriaus, pedagogo Pjero Mari Fransua de Salė Bajo (pranc. *Pierre Marie Francois de Sales Baillot*, 1771–1842 – D. M.) mokinā Paryėiaus konservatorijoje. Juo Bajo itin rūpinosi, primygtinai rekomendavo man – 1812 metais iđsiuntė jā iđ Paryėiaus ā Sankt Peterburgā. Tai buvo ispanas Eskudera (*Escudero*), kuris keletā metų praleido Rusijoje ir kelis kartus gana ilgai buvo apsistojęs mano namuose. Jis buvo labai talentingas smuikininkas ir turėjo visas geras savybes, kokias tik gali turėti jaunuolis. Dabar jis Londone, kur moko griėpti smuiku ir veda dainavimo pamokas.“

¹¹⁴ Dėiuzeėė Palianis (it. *Giuseppe Paliani*) – italų kompozitorius ir pianistas. Gimė 1781 m. Romoje. Muzikai atsidėjo nuo 1792 metų. Kurā laikā gyveno Paryėiuje. Parađė nemāpai vokalinės ir instrumentinės muzikos kūrinių.